

ПОЯСНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА

Дневника на Богдан Филов се предоставя на читателите в чист вид, без тенденциозни коментари и псевдо научни внушения от комунистически "учени". С тази цел са отстранени предговора (от 188 стр.???) и пояснителните бележки, тъй като при нужда сега всеки може да получи вярна информация в Гугъл и пр. Все пак на места се срещат комунистически клишета от рода на "фашистки палачи", "партизани" (в същност бандити), които не трябва да се вземат на сериозно.

ПРИЯТНО ЧЕТЕНЕ

[Ф. 456, оп. 1, а. е. 1]

19.VIII.[1939] Бях при Царя 1 1/2 часа (от 11—12 1/2 ч.). Одобрява много отиването на конгреса поради Нюрнберг¹. Безпокойствие за положението; на какво разчитат германците; поляците съвсем са си изгубили ума (грандомания)²; мъчнотии между Германия и Италия³; продължителността на срещата в Салцбург* с Чано⁴; Чаки⁵ от Салцбург отива в Рим за отдушник, понеже е бил силно притиснат в Салцбург; резервираността на Мусолини⁶; много по-значителен по ум от Х[итлер].⁷ — Голямото значение на Рибентроп⁸ като амбициозна и решителна натура, привърженик на действието (сравнението му с проф. Арнаудов⁹); вижте ме колко съм умен, колко хубаво говоря, колко е хубав гласът ми, самохвалство). Възможното му влияние върху мистика Х. Гьоринг¹⁰, реалист, „на земята, въпреки че хвърчи във въздуха“; много по-миролюбив. — Адмирал Редер¹¹, извънредно умен човек, много добър познавач на английските и морските работи. Не познава Браухич¹², но неговия син; да се предадат и нему поздравии при случай, като се вземе повод от познанството със сина му. Познава Гьобелс¹³, Хес¹⁴, Функ¹⁵, Франк¹⁶, Химлер¹⁷. Последният се стреми да заеме по-видно място. Сравнение с Владо Начев¹⁸ при Ал. Цанков¹⁹. Може да обеси човек с копринен конец. Боят се от него, но го почитат; да обърна особено внимание на него. Х[итлер] бил добре разположен към Бълг[ария] и Ц[аря]. Когато Ц[аря] му обърна внимание, че Англия отначало губи, но в края все побеждава, той го изслушал с видим интерес. Споделя моята забележка, че Англия винаги е била против особено засилила се континентална държава.

* Залцбург.

Имал нужда от фин наблюдател като мене. Драг[анов]²⁰ не изпращал никакви доклади, може би защото се страхува, че шифърът е издаден (?). Да му съм искал подробни сведения, евентуално и писмо. Ценен човек бил Диманов, макар гешефтар и свързан с Германия, но патриот и няма никога да пожертвува българските интереси. При това много дискретен, не казал никому за приема, когато бил в Бълг[ария].

Нашите депутати много са приказвали в Москва²¹ (споделям и поддържам). Не се държат достойно, излагат външната политика. Молотов²² обръща гръб на Говедаров, когато Г[оведаров] започва да го убеждава, че Русия трябва да развали съюза с Турция²³. Алюзия и за разговорите на Ст. Мошанов²⁴ в Лондон²⁵.

Препоръки на лекари за жена ми. Подробности около лекуването на жена му. Разбира много добре какво значи нервна жена и съчувствува²⁶. Говори всичко това като стари приятели. Наблюдавал жена ми при приема на университет[етските] тържества²⁷.

Бранденщайн е агент-провокактор.

В 2,40 сл[ед]об[ед] заминахме с Кита²⁸ с експреса за Берлин, изпратени от министрите и други изпращачи.

21.VIII. [1]939. Пристигнахме в 6,45 ч. сутринта. На гарата Драганов, Димитров и аташираният ми към мен асе сор Herbert Guthjahr. Снощи ме чакали цяла делегация от М[инистерст]вото на просветата, представител на Външното министерство и проф. Rodenwaldt. В 10 1/2 откриване на конгреса²⁹. Обед от Rust в Kaiserhof. Провъзгласиха ме за д-р honoris causa на Берл[инския] университет[ет]. Слушах сл[ед]об[ед] рефератите на Wegner и Irpel. Вечерта прием у предс[едателя] на итало-герм[анското] сдружение в Harnackhaus. Бяха Драганови и Диманови. И двамата смятат войната неизбежна. Германците решени да воюват. Др[аганов] има сведения, че Франция и Англия дали и писмено уверение на Германия, че ще се намесят, ако бъде нападната Полша. Германците нямат шанс повече от 60% да спечелят войната, обаче друг изход за тях няма поради предизвикателствата на поляците. Сега вече няма да се задоволят с Данциг³⁰. Унгария гледа да изнуди Германия, за да получи цяла Трансилвания³¹, обаче на това се противо-

поставя Италия. Отначало Италия няма да се намеси; изобщо Мусолини се въздържа. — Предадох на Др[аганов] разговора с Царя. Призна, че не прашал действително рапорти във Външно м[инистерст]во, понеже не достигали предназначението си. Обаче след разговора отиде във Външи[ото] м[инистерст]во при държавния подсекретар (помощника на Weizsäcker) и още днес изпрати рапорт в горната смисъл, като ми съобщи съдържанието му.

В 11 3/4 Чапрашъков ми съобщи по телефона разгласеното по радиото сключване на пакт за некапад[ение] между Герм[ания] и Русия³².

22. VIII. Сутринта беше при мене Драганов. Приписва си заслуги за сключването на пакта, понеже руският м[инистър]р преди около месец и половина бил 2 часа при него и му говорил за възможността да се сключи споразумение между Германия и Русия. Това приличало много на сондаж или аванс. Драганов го съобщил веднага в герм[анското] Външно м[инистерст]во и това според него дало повод да започнат преговорите³³. Потвърждение на това намира в обстоятелството, че преди 3 дена държ[авният] подсекретар пак му благодарил за направеното навремето съобщение, без тогава Др[аганов] да може да разбере защо е тази благодарност. Снощи в локалите и по улиците имало големи проявления на радост и викове heil Сталин³⁴. Радостта била по-голяма, отколкото при анексирането на Чехия, понеже тогава германците се срамували (според Др[аганов]). Сведения за радостните прояви даде и аташето по печата Гюров.

В 10 1/2 бях при Rust. Благодарих му за приема и промоцията h. c. Каза, че в тукашните учени кръгове ме ценели много високо. Наклонен е много да дойде в България, ако намери време, понеже бил много зает с уреждането на учебното дело в судетските земи³⁵ и Австрия³⁶. Искал да ми уреди среща с фюрера. Поздравих го за пакта с Русия. Това му даде повод да заговори за политика. Ние не сме имали друг изход освен да вървим с Германия. Фюрерът много държи на приятелите си, обаче това не бива да бъде Gesellschaft mit

beschränkter Haftung*. Показа ми на камината ново-открития бр[онзов] шлем от Олимпия³⁷. — М[инистер-ст]вото великолепно наредено, макар и старо здание; грамаден кабинет на м[инистъ]ра; пълна тишина и липса на посетители.

В 11 1/2 бях в новата Reichskanzlei** да се разпиша при д-р Вилун заедно с Гюров и Guthjahr; разведе ни да видим зданието.

В 12 1/4 на откриването на Ausstellung spätantiker Kunst*** в K. Friedrich-Museum, дето видях доста познати. На обед у Драганови. — Schede ми съобщи, че утре трябва да говоря от името на всички чужди делегации.

Следобед беше продължително при мен Чапрашъков, по моя покана. Радва се много за пакта. Положението коренно се променя. Аз давам обяснение, че при наличността на пакта преговорите с Франция и Англия са водени нарочно, за да се даде плесница за миналото: рафинирано ориенталско отмъщение³⁸.

Вечерта на вечеря у проф. W. Weber. Присъствуват Dölger, Oelmann, Bithel, Strack, Watzinger, Guthjahr. Bithel от авиона видял, че турските войски били сега оттеглени чак към Чорлу³⁹.

Вечерта писах речта си за утре.

23. VIII. Сутринта бяха при мене Дечев, Димитров и д-р Н. Христов. По телефона разбрах от Икономов, че преговорите за вагоните от Белгия (под наем за гроздето) пропаднали, обаче надявах се, че при новото положение може пак да се успее.

В 12 часа прием на чуждите делегации в старата аула на Универс[итета]. Речта ми се посрещна с общо одобрение. След това обед от Schede в Kaiserhof. Прочетоха се трите адреса. Текстът на френския адрес много добре написан в твърде приятелски тон спрямо Германия. Чете го Picard, с когото се запознах днес, а също и с Albertini. Французите се държат по-приятелски, обаче англичаните са невъзможни.

Днес преди обед Кита се прегледа. Следобед бяхме

* Дружество с ограничена отговорност.

** Сградата на райхсканцлерството.

*** Изложба на късно антично изкуство.

с нея в Romanisches Kaffe*. Вечерта в Schiller-Theater** (Kabale и Liebe***). Тук узнах, че днес следобед френската и полската (само Михаловски) делегация на конгреса са отзовани, според французите поради някакви военни нареждания. Може би това е следствие от днешните министерски съвети в Париж и Лондон. Според Ministerialrat Frey**** това е само признак на голяма нервност.

На обед до мене беше Норре. Признава ни правата в Добруджа⁴⁰, признава, че пактът облекчава и нас; не вярва, че полската разпрания ще се свърши без война. Комисарят на с. п.***** в Данциг Burckhard вчера бил пак при фюрера. Немците имали доверие само в Burckhard.

24. VIII. Преди обед слушах рефератите на Schweitzer von Salis u. Schuchhardt. На обед у Чапрашъков в Ausland-Club*****. Бяха von Tshamer с жена си, von Hart с жена си, Драганови. Говорихме повече по научни въпроси. Всички се радват твърде много за пакта; някои допускат, че може да мине без война.

Отдох да се фотографирам в ателие Sandow по искането на притежателката, за да ме поставят в илюстрациите. Надвечер скитах малко по улиците. Вечерта у ииж. Winkler в Zehlendorf-West, дето свириха двете момчета Янкови⁴¹. Богата къща с градина, в която Winkler живее сам с 12 слуги. В горния етаж имал картинна галерия.

25. VIII. Сутринта бях в Deutsche Bank*****. В 11 1/2 дойдоха в хотела да ми донесат дипломата за почетното докторство ректорът Норре (с огърлицата), зам. деканът проф. Grapow, Rodenwaldt и Ministerialrat Frey. На обед в ресторанта в зоол[огическата] градина, от

* Романско (римско) кафене.

** Шилеров театър.

*** „Коварство и любов“ — пиеса от Фр. Шилер.

**** Министерски съветник.

***** Общество на народите (от фр. — La Société des Nations).

***** Чуждестранният клуб.

***** Германска банка.

герм[ано]-бълг[арското] дружество (v. Massov). Бяха Драганови, Чапрашъкови, Михайлови, Tschintsch с жена си (Staatssekr. в просветата). Следобед v. Brandenstein ни води по Wannsee и ни гощава в наетия за целта параход. По брега чудесни вили. Норре ни обясняваше всички забележителности. Оказа се, че Драганов не знаеше за обнародваната в днешните вестници новина, че Gauleiter'ът* на Danzig се провъзгласил за Staatsoberhaupt** на града. — Пристигнал П. Кьосенванов⁴². Л. Цонева заминава утре за България.

Вечерта голям прием в двореца с концерт. Присъествува Rust с жена си. Бяхме заедно на масата с тях, с Staatsminister*** von Popitz, Gesandter von Hassel, Scheide, Paribeni, Giglioli и др. Rust се е върнал днес с аероплана от Виена. Каза ми съвсем поверително, че утре ще имат министерски съвет и затова не може да ми определи кога ще дойде утре да ми върне визитата, както беше уговорено. Казах му, че ще считам, че е дошъл, за което той ми благодари най-сърдечно. Според него войната е предстояща. Von Hassel ми каза, че според него Parteitag'ът**** в Nürnberg няма да се състои.

Вестниците съобщават, че поляците стреляли от един параход срещу аероплана, с който пътувал държавният секретар на вътрешните работи. — На тръгване частният секретар Rust ми каза, че утре по обед ще има важна новина, но не пожела да обясни каква. Аташираният при мен асесор Guthjahr ми каза, че грижата за официалните гости в Nürnberg се поема след пристигането им в града. За отиването до там всеки трябва сам да се грижи, та обеща да ми задържи място в спалния вагон.

26. VIII. Тази сутрин аташираният към мен асесор Herbert Guthjahr и автомобилът не дойдоха. Очевидно мобилизирани са. Чух рефератите на Bulle и Liegle. На 12 часа стана закриването на конгреса. От страна на чужденците говори А. Вувански. Paribeni направи пока-

* Местен водач на нацистката партия.

** Държавен глава.

*** Държавен министър.

**** Партиен конгрес.

ната за следния конгрес в Рим. Екскурзията в Рейнско се отлага. Съобщиха, че в 12 ч. е свикан Райхстагът и че Хитлер ще говори, обаче в последния момент заседанието се отложи.

Подир обед на чай у Rodenwaldt. Вечерта официалната вечеря у Драганови, на която присъствуваше и Rust. Казах му, че съм дошъл главно за Parteitag'а и че затова много бих искал да знам ще се състои ли, за да чакам. Не можа да ми каже положително, но от разговора разбрах, че няма да се състои и че добре ще направя утре да тръгна. В общия разговор след вечерята Rust, като заговори за политиката, заяви, че не бил политик, а Fachminister*. Аз забелязах, че съм в същото положение, което предизвиква обща веселост, понеже стана явно, че и двамата нарочно избягваме да говорим по положението.

27. VIII. Треновете са още редовни. В 10,13 заминахме за Мюнхен, дето стигнахме към 6 1/2 часа, обаче се оказа, че не можем да продължим, понеже вечерните тренове са спрени. Слезнахме в Bayerischer Hof и вечеряхме в „Zum Platz“ с Dolger'ови, Hoffiler'ови, Abramie и Vulio, които пътуваха със същия трен.

28. VIII. В 10 часа продължихме с Personenzug** трета класа и с 2 прекъсвания за Salzburg, дето пристигнахме към 2 часа. Келнерите на бюфета са само момчета. По пътя до Freilassing се качи една група младеж-тиролци, които бяха много весели и пееха, мобилизирани. Инак от мобилизацията нищо не личи. Военни тренове не се виждат. Обаче необикновено натрупване на пътници по гарите, които бързат да се приберат. В 5 1/2 успяхме да се качим в необикновено препълнения Eilzug*** за Виена, за който казваха, че е последният. За щастие успяхме да намерим две места в едно спално купе с две унгарки пансионерки, които се връщаха от Швейцария. Във Виена стигнахме в 2 часа през нощта съвсем изморени и слязохме в Meini und Schadu.

* Министър-специалист.

** Пътнически влак.

*** Бърз влак.

29. VIII. Останахме във Виена да починем и бяхме следния ден с Микови и Паскалина Сърмаджнева, които заварихме в същия хотел. Въведени са вече карти за хранителни продукти и облекло, включително връзки и носни кърпи. Направихме някои покупки. Градът е спокоен. Мобилизацията не се чувствава.

30. VIII. Тръгнахме в 10 часа от Виена в редовен трейн в резервирано купе за нас I класа. В Будапеща сменихме трена и продължихме за Белград, дето стигнахме вечерта, посрещнати от Ив. Попов⁴³ и персонала на легацията. Оказа се, че в спалния вагон няма никакви места, но решихме да продължим същата нощ заедно с П. Кьосеиванов, когото настигнахме тук, в I-вокласни запазени за нас купета. Вечеряхме набързо в легацията. Новата сграда, която виждам за пръв път, е много хубава.

31. VIII. Стигнахме в 10 1/2 ч. сутринта в София, посрещнати от някои от министрите (Кьосеиванов⁴⁴ бил при Царя), някои депутати и висши чиновници от м[инистерст]вото*. Божилов⁴⁵ разпоредил до началника на митницата в Драгоман да му съобщи пристигането ни, та по този начин бяха узнали за идването ни. Подир обед имавме съвет.

1. IX. Тази сутрин започнаха военните действия между Германия и Полша.

2. IX. От 11 до 12 1/2 часа бях при Царя, който ме разпита подробно за впечатленията от Берлин. Беше спокоен, но страдаше много от болки в крака. Не вярва много, че германците ще спечелят и се чуди на какво разчитат. Също не вярва много, че Италия ще подкрепя Германия докрай. Интересуваше се много за настроенията на унгарците и споделя моите впечатления, че те само от немай-къде отиват с германците. Направи

* Става дума за Министерството на просвещението.

му впечатление, като му казах, че германците се разбирали лесно с французите и не изпитват никаква омраза към тях, но не търпят англичаните. Поздрави ме за промоцията dr. h. c., която намира напълно заслужена. Намери, че съм постъпил много дипломатично, като съм казал на Rust, че съм отишъл в Германия главно за Parteitag'а в Nürnberg, но ме сърадва, че обстоятелствата са се стекли така, че не е станало нужда да отивам там. Говорих му за мъчнотните с депутати-те*. Споделя моите заключения и съвсем не се изказва ласкаво за тях. На тръгване ми благодари като на „alter Freund“** и намери, че съм свършил повече работа от някой дипломат. За Драганов не му казах нищо лошо. Пита ме какво мисли той за войната. Казах, че порано считал немските шансове 60%, след пакта с Русия 80%; не допуска, че можем да получим Добруджа без война и затова е привърженик на войната; приписва си заслуги за сключването на германо-руския пакт.

4. IX. Едва днес преди министерския съвет можах да видя Кьосеиванов насаме. Предадох му накратко разговора с Царя и впечатленията от Драганов относно неговата малка заинтересованост и неосведоменост, които К[ьосеиванов] напълно споделя.

* Има предвид XXIV Обикновено народно събрание.

** Стар приятел.